

КАРИ ХОТАКАЙНЕН

ПРЕВОД
ОТ ФИНСКИ
РОСИЦА
ЦВЕТАНОВА

София, 2024

НАЧАЛО

Къщите и хората на земната повърхност далеч нямаха намерение да се откопчат от нея. Трябваше да се прибегне до лост, ласкателства, увещаване, екскаватори, ваучери, заплахи и вяра в предстоящото. Разговаряха, притискаха, съвещаваха се. Натъртиха им: тръгвайте, събирайте си партакешите, зарязвайте си къщата и нивята, простете се с това тук, пък на нас може и да не простите. Всичко свърши, жеравите вече се събират на ята в периферията на полето и скоро ще полетят с ужасно гравитационно поле, вземете пример от тях, качвайте се на чешките и японските си коли и настъпете газта. Сбогувайте се с къщите, които сте построили със собствените си ръце, притиснете буза о дървото, на чийто клон сте окачили люлка, запечатайте в спомените си мъгливите, притихнали августовски вечери, малките часове на нощта, ушита от кадифе и дантела, над полята ви, всичко онова, което сте напълнили, сега ще се изпразни. Градът ви очаква, гори от нетърпение с отворени обятия, запалил е светлините си и е стоплил най-важните си улици, ще ви даде всичко, когато ви види на място, той чака нови данъкоплатци, понеже предишните каталясаха, чака да отговорите на ропота другояче освен с шепот. Градът е възможност. В интерес на истината той е единствената възможност.

И накрая всички се предадоха, вдигнаха изкаляни с пръст ръце, някои от тях свити в юмруци и с кокалчета, зачервени и напукани, зъбите скърцаха от проклятия, но се чуваха и въздишки на облекчение и някой и друг ликуващ възглас.

И така, на юг се застичаха и занизаха всякакви гръски, тухли, бетон, хора и каквото е останало от хората, гърбави и работоспособни, клечести и грохнали, млади и с блеснали очи, с потни подмишници и залезани коси, хора от кол и въже, без оглед на възраст и пол, сега не

правеха подбор, вземаха всички – без изключение: голни подлизурковци и устремени към звездите, та даже и с риск слабите да гушнат букета по пътя, но и силните можеше да потреперят, не се вторачваха в дреболии, грабеха всички, знаеше се, че част от тях ще са полезни, други – вредни, нали винаги става така, когато се прави промяна, не всичко върви по план, във въздуха има повече неизвестни, отколкото птици, напред има повече гъсто, непрогледно бъдеще, отколкото сух път. Така е то навсякъде по широкия свят, когато Провинцията се изпразва в Града.

Настанаха опустошение и ужас, изумление и възбуда. Сега Градът беше всичко, защото всички бяха там. По горите, полята, ливадите и нивите останаха само лосове, вълци, северни елени и енотовидни кучета, които да изяснят помежду си кой кой е и кой е само подобие на другия. Земята пустееше, но беше пълна в очите на орела, който се носеше над всичко това и само с един поглед виждаше толкова много животни и създания, колкото никога досега. Сега животните владееха всичко, понеже нямаше хора, които да ги тормозят. Орелът се зарея над къщите и осъзна, че са се превърнали в съборетини. Дворовете му заприличаха на сечища, хората бяха тръгнали бързешком, зарязвайки там косачки, кофи, брадви, гребла, коли като за автоморгата и работни грехи, чиито жълти светлоотразителни повърхности лъщяха сред камари изгнили листа. Белоопашати елени подскачаха по полята и се чудеха къде ли са се изпокрили всички гвуноги кресльовци, които само донпреди миг се бяха бърхтили на нивите с оглушителните си машини.

Къщите никой не искаше да ги купи, дори и на безценница, та си стояха студени, докато не се килнаха на една страна и не добиха вида на проядени от гъжда филцови

шанки. Прогизналите къщя проскърцваха и охкаха, издаваха звуци, които животните слушаха стъписани.

В Града всичко беше другояче. Апартаментите се търсеха, издирваха, продаваха, купуваха и строяха, но никога не стигаха. Хората бяха къде ли не: по пазарища, площици, незастроени парцели, сред основите на съборените къщи, някои от тях бяха безполезни, други – необходими, но кои кои бяха, се определяше трудно, понеже на мястото на изчезналите професии се бяха нароили нови. Властимащите бяха в задънена улица, седяха с пръст в устата и върху клавиатурата едновременно: да дадат ли възможност, или не, да дадат ли работа или преимущество, апартамент или барака? Известно облекчение в ситуацията внесоха празните търговски центрове, но не щеш ли, и те се претърпкаха с хора, изселени или пристигнали доброволно. Някаква крехка утеха носеше обстоятелството, че на Града вече не се налагаше да поддържа Провинцията изкуствено с парите на данъкоплатците. Кажу-речи навсякъде бяха спрели тока и водата, нямаше връщане назад.

Сега почти всички бяха в Града, но не всички имаха жилище, нито работа. Настанаха времена на разногласия и размирици, за каквито Градът не беше подготвен.

Селяните наближиха границата на Града, както го бяха правили в хода на историята – кой плахо, кой обнадежден, все някакви останки от самоуважение се валяха в нечий вързоп върху стелката пред седалката до шофьора, друг разполагаше със спретната купчинка препоръки и сертификати в коженото си куфарче. Някои се бяха издокарвали по така, намерението им беше да покажат, че не са съвсем хванати от гората, други се бяха опаковали в същите износени парцели както обикновено,

бяха си рекли: какво има да се гиздум и контим, там нито ще ни стоплят улицата, нито ще ни дадат покрив над главата.

Един седеше до прозореца във влака, чоплеше с език парченцето хрущял, останало между зъбите му от салама в сандвича за из път, и се чудеше дали утрешният ден ще донесе същата мизерия като вчерашния, само че в нова опаковка, или ще се отвори някоя съвсем неவிждана възможност, дали измежду изгнилите листа ще се подаде и някое зелено? Друг копнееше за кучето си, за онази едвали не безумна преданост, когато то се свиваше на кравай в краката на стопанина си, без абсолютно никакво значение какво се беше случило или предстоеше да се случи в неговия живот. Трети се влачеше по асфалтирания път с някоя и друга греха и четка за зъби в раницата си, вдигаше палец, може пък някой да го качи, и действително го качваха, нали всички се бяха запътили в една и съща посока, понеже други посоки нямаше.

Онова, което бяха оставили зад гърба си, нямаше да го намерят напред. Не се знаеше какво ги чака, знаеха само какво са загубили – завинаги. И така, носталгията им играеше номера, като им припомняше светлите и щастливи мигове от миналото и милостиво оставяше в забвение моментите на горест край каменистата нива и изтощителния труд сред острата смрад в свинарника. Впускаха се да захаросват отколешното и след неколkokратно преразказване то ставаше значително по-хубаво от действителното, някой мрачен чичо, лишен от музикален слух, изведнъж ставаше ведър майстор на народната песен, капризното време беше меко и слънчево в спомените им, а обраслите с гъсталаци агломерации – галеци околото поляни. Беше ясно, че спомените не заслужават доверие, но хората гледаха да се щадят.

Селяните се спряха на границата на Града, мнителни, уплашени, с мисли, мариновани в горчивина. Мнозина смятаха всички граждани за горделиви, забързани и злобни, ала грешаха, защото в Града открай време имаше всякакви хора точно както и в Провинцията, но вярванията, основани на човешките емоции, не се поставяха под съмнение – нали емоциите още отколе бяха заменили знанията, както тракторът – мотиката.

След приглушеното гворно осветление градските светлини им се струваха враждебни и неестествено ярки, а ушите, свикнали с нежния звън на листата на трепетликите, се гърчеха от врявата на уличното движение. Новодошлите се взеха в ръце и наяднаха на лицата си хладнокръвни изражения, сякаш нищо не се беше случило, макар стойността на къщите или единствените им притежания да се беше стопила до нула. Физиономията си остана на лицата им за известно време, но се слягаше в бръчки веднага щом никой не гледаше.

Най-непокорните дори не бяха наложили въпросната маска, а поеха по големите булеварди към центъра с премерена крачка, даже подтичваха, сякаш никога досега не са живели другаде или не са дошли отникъде, а винаги са си били тук, на родна земя.

○ релът се рееше над опустелите земи. Тук-там все още димеше, мержелееха се откъслечни светлинки. Нямаше нужда птицата да назовава видяното, но за градските Властимащи една пустош не стигаше. Те си мислеха: ако не можем да поддържаме Провинцията населена, поне да я поддържаме желана. И така я нарекоха Зона за отдих.

Градската средна класа и туристите трябваше да имат възможност да гълтат кислород и истинска, изва-

гена от водата риба, и фини лентички месо, остъргано от северен елен, трябваше да имат къде да карат ски, да правят преходи, да берат гъби и горски плодове, трябваше да могат да видят и да пипнат автохтонното население на района, рибарите, ловците, еленовъдите, създателите на ски пистите, работниците по поддръжката, онази част от народа, която се грижеше друга част от народа да може да въздиша и да се докосва до онова, което не се намира в Града.

Ски центровете в Зоната за отгих се поддържаха живи, но ски съоръженията бяха сметнати за ненужни и вредни за околната среда поради големия разход на електроенергия, та ги затвориха. Онези, които искаха да се спускат, трябваше да изкачват баира на собствен ход. Скъсиха мрежата от писти и маркирани маршрути за ски бягане и преходи, в резултат на това движението на собствен риск се увеличи, а с него и броят на изгубилите се, което пък създаде работа за гидове в дивото – прибираха туристи от природата и ги откарваха с шейни и бъгита в примитивни колибки, където ги хранеха и им разказваха истории за дивата природа и пустошта от миналото.

За автори на историите избираха бивши писатели, чиито продажби се бяха сринали, след като аудио книгата завладя пазара. Писателите измисляха разкази по зададените им собствени имена и места, които гидовете пробутваха на заблудените туристи за действителни случки. В тези разкази местни герои, вече покойници, приключенстваха из същите местности, от които едва половин час по-рано бяха спасили изгубилите се. Един писател се специализира в така наречените истории с прякори, в които най-същественото бяха находчивите прозвища, съчинени към имената на героите. Рикю Рибока, Йосепи Глезена, Симо Маминото синче. Авторът

ситуираше историята си в планините и на речния бряг тъй правдоподобно, че туристът слушаше в захлас какво се случило със Симо Маминото синче, когато скалата се сринала изпод краката му и плъснал в блатото, където отдавна спял вечния си сън неговият дядо Юйпи Кротушката – и той от местните златотърсачи.

Изгубването стана толкова популярно, че се наложи да го таксуват, както си му е редът. Стандартното изгубване и откарване на сигурно място струваше двеста евро, мнозина се записваха първо за него, но апетитът им се разпаднаше, докато сърбаха месен бульон в снега. Предприемачите в сферата на екзотичните преживявания се целеха тъкмо в горната средна класа и прищевките на заможните, от тях успяваха да изкопчат и по-големи суми. Най-скъпи бяха т.нар. тотални изчезвания, които включваха мащабни издирвания със съдействието на армията, хеликоптери и кучета следотърсачи. Тоталките струваха по около десет хиляди евро и съдържаха пълния пакет услуги: издирване, хранене на терен, една история край огъня, втора история в колибата, рисуване на лицето, магия за оцеляване, вечеря с тристепенно меню и снимка със спасителите, направена със селфи стик, поставена в рамка и изпратена на домашния адрес по пощата.

Искаха да привлекат в Зоната за отдих и предприемачи от хранително-вкусовия сектор, за които безусловното изискване се свеждаше до гумичката *малък*. Дори и фирмата да се разраснеше по-късно, в нейната мисия, в името ѝ и особено в историята ѝ трябваше да се изтъкват четири неща: маломерност, скромност, ръчна изработка и семейност – независимо дали предприемачът имаше семейство и дали беше скромен в каквото и да било смисъл. Местната храна нямаше нужда да се подчертава специално, понеже северните елени и

рибата си бяха там. С тази концепция в пущинака и в полите на лапландските възвишения наизникнаха фирми, които някак свенливо лепяха своята история отстрани върху вакуумните си опаковки. В нея се подчертаваше например как още праотецът на Хилпоненови пречуквал северни елени с голи ръце, одирал ги и ги носел за храна на семейството си, което живеело на ръба на гладната смърт. Предприемачката Еми Хилпонен бе платила за новото си минало хиляда и треста евро и се тлюхкаше едва ли не ежедневно, че някой клиент щял да започне да разпитва за по-конкретни детайли от паметната история на фирмата.

В Зоната за отгид създагоха работилници, ателиета и дестилерии за спиртни напитки, където изработваха стари сечива, ковяха брадви и ножове и варяха ракия. На работа наемаха единствено млади мъже с дълги бради и вид на отшелници, които ръмжаха на някакъв странен език, разработен от агронома Тойво Кул. Той беше обединил ръмжене, мучене и есперанто в странна смесица, която брадатите младежи заучаваха наизуст. Клиентът се смуцаваше, че не разбира и глумичка от казаното. Пораждаше се, така да се каже, объркване, което стимулираше продажбите. Клиентите получаваха цялостно преживяване и след като минеха през него, купуваха брадви, ножове и плоски шишета с ракия, за да осъзнаят едва след завръщането си в Града, че първоначалното им намерение е било да не купуват нищо. По-късно забелязваха също, че така набавените стоки не се отличават по никакъв начин от другите подобни домашни потреби, които можеха да се купят от Супермаркетите в покрайнините на Града.

Животните, останали в Зоната за отгид, не можеха да проумеят Голямата промяна. Мечките, енотовидните кучета, зайците, лисиците, рисовете, лосовете

и птиците бяха стъписани. Бяха свикнали да живеят сред хора и по хорската милост, та сега им беше трудно да схванат, че могат съвсем свободно да гушат из дворовете и просто да се отпуснат. След като страхът от смъртта отстъпи, животът започна да им се струва недействителен. Странно беше да подгичват най-спокойно от един компост на друг, да похапват останалия по нивите овес и гори да гризат най-невъзмутимо гърветата по дворовете, без да се боят, че някое двуного ще им се развика от вратата.

Сега много животни се срещаха за първи път лице в лице. Естествено, те се знаеха, а навярно се беше случвало и да се подгонят, но новото положение им предоставяше възможност да се опознаят по-добре и да обменят житейски опит. Тъй като хората бяха зарязали след себе си храна къде ли не, нямаше нужда животните да се избиват едни други, та им оставаше време за общуване и разказване на истории.

Разбира се, онези, чиито другари или деца бяха свършили в чиниите, разказваха от коренно различна гледна точка в сравнение с другите, които не представляваха интерес за хората и професионалните готвачи. Лосът беше част от храната на хората, докато отношенията на вълка с човека бяха дистанцирани, понеже човекът искаше да унищожи вълка до крак, а не да приготвя от него екзотични дивечови блюда. Това озадачаваше вълците и лисиците: защо убиват, като не ядат? Вълкът не убиваше за удоволствие, пък и подозираше, че вчерашният му обяд – тоест северният елен – трябва да е схванал, че в убийството му нямаше нищо лично.

Животните обикаляха из дворовете и все още долавяха последните миризми от заминалите. Излежаваша се на ливадите и във вътрешните дворове и разказваха случки от краткия си живот. Немалко от историите

засягаха смъртта и глада, но си припомнях и мигове на ведрина и щастие в периферията на нивите и в приказните девствени гори, където хората още не бяха стъпвали. Сравнявах кой какво яде и пие. Къде спира за почивка и къде ноцува. Смееха се на многобройните ситуации, в които куршумът бе изсвистявал на милиметър от тях и се бяха измъквали на косъм. Припомнях си близки и познати, свършили в менютата алакарт на изискани ресторанти. Историите бяха носталгични, но ето че вечер стигнаха и до настоящето и се размислиха какво ли щеше да бъде оттук нататък, когато вече нямаше хора.